

שבת בשבתו

זמני כניסת השבת ויציאתה

פרשת צו
שבת הגדול תשע"ג
י"ב בניסן 23/3/2013

השנה העשרים ותשע

עלון תורני לכבוד שבת קודש

קבלת שבת

אפילו כולנו חכמים

הרב **אורי שוקי** רב קהילת 'בית יהודה', ר"מ במכון מאיר

מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, יש מקום לשאלה: וכי מצאנו מקום שבו חכמים פטורים ממצוות, שצריך לומר שגם הם יהיו חייבים בהגדה? אלא שהיה

מקום לומר שכל ההודאה על השחרור מעבדות לא נועדה אלא לאנשים שעול הגלות הוא להם סבל גדול. אבל לחכמי ישראל, ייתכן שמכיוון שיש להם תורה להתנחם בה, אינם מרגישים בקושי השעבוד, ואינם חייבים לספר ביציאת מצרים, מכיוון שהדבר אינו נוגע להם. לכן המגיד אומר לנו שלא נטעה בכך. אי אפשר שנהיה חכמים, נבונים, ויודעים את התורה, כל זמן שאנחנו משועבדים לאומות. זו אשליה לחשוב שאפשר שתהיה תורה תחת שלטון של האומות, כמאמר חכמינו (חגיגה ה,ב): 'כיון שלולו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה'.

רבותינו הורו לעסוק הרבה ביציאת מצרים: '**המורבה** לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח'. הכוונה אינה רק להרבות לספר מה שהיה, אלא ללמוד ממה שהיה, כדי לצאת **מסוגים אחרים של מצרים**. כך במעשה החכמים המסובים בבני ברק, שהיו עסוקים ביציאת מצרים – **שלהם** – 'כל אותו הלילה' שבו היו נתונים, שהוא העול הרומי. אף אנו למדנו מהם לצפות ליציאת מצרים שלנו, שמתקיימת מאז הקמת מדינת ישראל.

בהגדה נמצאות פעמיים שאלות של הבן: '**מה נשתנה**', ו'כנגד **ארבעה בנינים**'. לכל אחת מהסדרות האלה יש גם תשובה. התשובה לשאלות 'מה נשתנה' היא: '**עבדים** היינו הפרעה במצרים ויוציאנו ה' א-להינו משם', ואילו התשובה ל'ארבעה בנינים' היא: 'מתחילה **עובדי עבודה זרה** היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו'. מבחינה היסטורית מדובר בשתי הגדות שונות. זוהי המחלוקת בתלמוד (פסחים קטז,א) בין רב לשמואל אם צריך לענות לבן 'עבדים היינו' או 'מתחילה עובדי עבודה זרה'.

ניתן לומר שהמחלוקת היא מה עיקר עניינה של גאולת מצרים. האם העיקר הוא השחרור הלאומי, או שיש לראות כאן ממד דתי-אמוני, מעבודה זרה לעבודת ה'. בימי התלמוד שתי הנוסחאות התהלכו במקביל, ורק בימי הסבוראים התאחדה ההגדה. עם ישראל רצה לבטא בזה שאין חילוק בין השחרור הלאומי לשחרור הרוחני. אי אפשר לזה בלא זה. בכל זאת עם ישראל החליט להקדים את התשובה 'עבדים היינו' לתשובה 'מתחילה עובדי עבודה זרה', להטעים שתחילה צריך לדאוג לשחרור מעבדות מדינית, ומתוך כך מגיעים לשחרור מעבדות רוחנית, ולא להיפך.

הדבר רמוז בדברי המגיד של 'עבדים היינו': 'ואפילו כולנו **חכמים** כולנו נבונים כולנו **יודעים את התורה** –

עמ' 3

עמ' 8

אליה וקוץ בה' - ד"ר משה רענן על כבש האליה
הרב עמיחי גורדין מצא תשובה מפתיעה לשאלה רבת שנים

זווית נשית

כי גרים היינו

פעמים רבות שאלתי את עצמי מה משמעות הריטואל החוזר בכל שנה של קריאת ההגדה, ותשובות המבוגרים לשאלות התם שלי לא הניחו את דעתי, כשכולי עייפה מטרחת ההכנות לחג ומשתוקקת כבר להגיע לשלב השינה. השנה, בעודי מהרהרת באקטואליה, קרב פסוק

אחד המוזכר בהגדה לתודעתי ולא הניח: "כי גרים הייתם בארץ מצרים" (שמות כג, ט). למה בעצם אנחנו כל כך צריכים את הזיכרון הזה? ומי מאתנו באמת זוכר שהיינו פעם

שם? הרי אנחנו כאן, במדינה משלנו, עם צבא חזק משלנו, תעשייה וטכנולוגיה מעוררות הערצה מעשה ידיו, ומה לנו ולמה שהיה פעם שם. אני מבקשת בשורות אלו לשתף אתכם בהלך המחשבות העצובות שלי מהימים האחרונים, ימים שלפני ליל הסדר ואזכור נס היציאה של עמנו משעבוד לגאולה.

***

לעיתים, כשאחד מבנינו או בנותינו הולך בדרך שונה משלנו, או עושה מעשה שאינו לרוחנו, אנחנו מתמלאים בושה וכאב, שואלים את עצמנו איפה שגינו ומה עשינו שהגענו עד לכאן. אנחנו מייסרים ומבקרים את עצמנו, כאילו הביקורת תועיל למנוע את מה שכבר קרה. לא תמיד בצדק אנחנו עושים זאת, יש שלבים בחיינו ובחיי הילדים והתלמידים שלנו, בהם אנחנו מוכרחים להבין שמעשיהם אינם באחריותנו, ולא יכולנו לעשות כלום כדי שהם ינהגו אחרת. אבל מעשי הנבלה שנעשים כלפי ערבים במדינה, בין השאר גם על ידי בני נוער משלנו, לא נכללים בקטגוריה זו.

כן, אנחנו אחראים להבהיר לילדינו משחר לידתם שלמרות שהלאום הערבי נמצא בעימות כואב מאוד עימנו, כל איש ואישה או ילד וילדה מתוך הלאום הערבי הם בני אדם, שזכאים ליחס אנושי בסיסי, וחלילה לנו מלפגוע בהם או להשפילם בכל דרך שהיא. אנחנו הקובעים את הלך הרוחות בחברה שלנו, ותופעות שמתגלות בקרב ילדינו, הן באיזה שהוא מקום תוצר של אווירה לא נכונה שיצרנו,

או פרשנות מוטעית של המסרים שלנו.

כי להיות איש ארץ ישראל השלימה זו גאוה אמיתית, ולתמוך בקיומם ובהקמתם של ישובים חדשים בתוך יהודה ושומרון, זו דעה לגיטימית מאוד, אבל לפגוע באנשים פרטיים שלא עשו לנו דבר, רק בשל השתייכותם ללאום הערבי זה מעשה שפל, בלתי הלכתי - יהודי, ולא מוסרי.

בימים אלו בהם אנחנו מוצפים בידענות על התנכלויות כאלו ואחרות לערבים ברחובות, אני תוהה האם אנחנו כהורים, או כאנשי חינוך, או סתם כאנשי חברה דתית ערכית ומוסרית, השקענו אפילו אחוז קטן של מחשבה לתחושות בושה וחרטה על שנכשלנו בתפקידנו, אם גם מתוכנו יוצאים מעשי נבלה שכאלו?

***

אחד המקורות הממחישים את המורכבות הזאת, הוא הנצי"ב בפירושו העמק דבר, בפתיחה לספר בראשית:

וזה היה שבח האבות, שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר, עוד היו ישרים. היינו שהתנהגו עם אומות העולם, אפילו עובדי כוכבים מכוערים. מכל מקום היו עימם באהבה וחשו לטובתם, באשר היא קיום הבריאה. כמו שאנו רואים כמה השתטח אברהם אבינו להתפלל על סדום. אף על גב שהיה שגא אותם ואת מלכם תכלית שגאה עבור רשתתם, כמבואר במאמרו למלך סדום... היינו ממש כאב המון גויים, שאע"ג שאין הבן הולך במישרים, מכל מקום שוחר שלומו וטובו.

האם זכרנו לומר לילדינו שגם ערבים נכללו בבריאת עולמו של הקב"ה? לא אכביר במקורות להוכחת דברי, הדברים ידועים. רק אזכיר בערב ליל סדר זה, שיש משמעות בדרישה של הקב"ה מאתנו לזכור "כי גרים הייתם בארץ מצרים". מהזיכרון נגזרת הדרישה - שלא ננהג כמו שנהגו אותם מצרים רשעים כלפינו, כי אנחנו יודעים בזיכרון הצרוב בנו, מה המשמעות בלהיות גרים, או זרים.

פרשה וטבעה

כבש האליה

"וְאֵת כָּל חֶלְבוֹ יִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאֵלִיָּה וְאֵת הַחֶלֶב הַמִּקְטָּה אֵת הַקֶּרֶב" (ויקרא ז, א)

אליה וקוף בה

האליה הנשרפת יחד עם שאר האמורים על גבי המזבח היא הזנב השמן והרך של הכבשים (זכרים ונקבות). איבר זה של הכבשים נחשב כחלק המשובח שבהם כפי שמשמע מדבריו של שמואל אל הטבח: "ויאמר שמואל לטבח תנה את המנה אשר נתתי לך אשר אליך ... וירם הטבח את השוק ואת וְהֶעֱלָהּ וישם לפני שאול" (שמואל א, ט, כג-כד). בזכות האליה היה לכבשים מעמד מיוחד כקרבת בהשוואה לעיזים

כמו למשל: "... פרים קודמין לאילים שכן נתרבו בנסכים, וכן אילים לכבשים. כבשים לשעירים שכן נתרבו באליה" (זבחים, צ, א). מכאן התפתח הביטוי "אליה וקוף בה" המופיע בגמרא בראש השנה (ז, א): "אמר רבא: כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר נשא עון ועבר על פשע, למי נושא עון? למי שעובר על פשע. ... לשארית נחלתו, אמר רבי אחא בר חנינא: אליה וקוף בה; לשארית נחלתו – ולא לכל נחלתו". מפרש המהרש"א (חידושי אגדות שם): "אליה וקוף בה כו'. משל היא כי כן דרך הקוצין שנדבקין בזנב...". אמנם האליה היא החלק המובחר בכבש אך יש בה חסרון והוא הקוצים הנתקעים בה בגלל גרירתה בסמוך לקרקע.

היום מוכרים כ- 200 זני כבשים שניתן למינם לגזעים ותתי גזעים. את הגזעים ניתן לחלק על פי מוצאם או על פי המטרה שלמענה הם טופחו. מבחינים בין גזעים שטופחו עבור צמרם או שטופחו עבור בשרם. קיימים גזעים דו-תכליתיים המשמשים לשתי המטרות. כבש האליה הוא שמו של אחד מהגזעים הראשיים הנקרא כך על שם האליה שהיא זנבו הרחב והמפותח המשמש כמאגר שומן לשעת צרה. תפקיד האליה מקביל לתפקיד דבשת הגמל.

העדויות הראשונות לקיומו של גזע זה הן ציורים על כלי אבן ופסיפסים ממסופוטמיה ובבל לפני כ- 5,000 שנה.

טיפול מסוכן

משקל האליה אצל הכבשה מגיע ל- 6 ק"ג ואצל האיל

עד 10 ק"ג. בעבר היו נפוצים כבשים בעלי אליה כה גדולה שלא ניתן היה לנוע איתה ולכן היה צורך להניחה על גבי עגלה שנרתמה אל הכבשה או האיל. עד היום קיים זן כזה בהודו. עדות לטכניקה זו אנו מוצאים בגמרא (שבת, נד, ב): "אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו ... ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן...". משערים כי האליה נוצרה ממוטציה

טלה - מתוך גלגל המזלות בבית הכנסת בחמת טבריה, מסוף המאה ה-3 או תחילת המאה ה-4. בפסיפס ניכרת היטב האליה.

שהתרחשה בכבש בית בעל זנב ארוך. העלמות הזן בעל האליה הגדולה קשורה אולי להפחתה בגידולו בגלל אי הנוחות והסיכון שבטיפול באליה.

שינויים אנטומיים

עצמות כבשים נמצאו באתרים ארכיאולוגיים בני אלפי שנים, אך לא תמיד ברור האם מדובר במין מבוית או במין שניצוד על ידי האדם. נקודה מעניינת שכדאי לציין היא הבדל אנטומי מובהק העשוי לציין את נקודת הזמן שבה האדם התחיל לנצל את הצאן לא רק למאכל או צמר (כבשים), אלא גם לחליבה. מחקר שהשווה את עובי העצמות בשרידי צאן מתקופות שונות מצא שקיימת נקודת זמן אשר ממנה והלאה מסת העצמות קטנה באופן משמעותי. ההשערה היא ששינוי זה מבטא את התחלת הנוהג לחלוב את הצאן משום שמקור הסידן לייצור החלב על ידי הנקבה הוא בעצמות, וחליבה אינטנסיבית (בניגוד להנקת גדיים) גרמה לדלדול מוגזם של סידן, ומכאן לפגיעה במסת העצמות.

להעמקה ותגובות: במדור "להרחיב" בפורטל הדף היומי (כריתות, ד, א)

משפחת ישראל

להסתכל במה שבתוך הקנקן

לאחר ימים רבים של עננים, קור וגשם, יצאה השמש וחייממה קצת את האוויר. יצאתי עם כמה חברים לגן השעשועים. רצנו, השתוללנו, והיה נחמד וכיף. לאחר שעה ארוכה של משחק, התיישבתי לרגע על הספסל לנוח.

ואז ראיתי אותו.

זו הפעם הראשונה שראיתי מראה כזה.

הוא ישב בעגלת תינוק, למרות שהיה נראה שהיא קצת קטנה עליו. יד אחת שלו היתה קצרה מאוד, והיד השניה היתה דווקא ארוכה מדי. הרגליים היו מעוקמות כל אחת לכיוון אחר. הפנים היו מעוותות לגמרי. הן היו שטוחות מאוד, העור היה בצבע אדום-חום לא טבעי, ונראה שהוא סובל ממחלת עור כלשהי. האף היה קטן מאוד וכמעט שנעלם ממקומו. העיניים פזלו כל אחת לכיוון אחר. אני לא יודע מה המחלה או הפגיעה שהילד הזה

עבר, אבל הוא פשוט נראה משונה כולו. נוסף לכל, הילד ניסה לומר משהו לאימו אבל קולו נשמע יתר כמו קרקור, ואי אפשר היה להבין אף מילה מדבריו.

ברגע הראשון נעצרת, ונעצתי בילד המוזר מבטים של פליאה. אבל המראה שלו היה כל כך בלתי רגיל, ואפילו דוחה, עד שלא יכולתי להמשיך ולהסתכל עליו. בלי להגיד כלום הסתובבתי, ורציתי לברוח משם.

חברי יואב ישב לידי. משכתי בידו כדי שנלך משם, אבל להפתעתי יואב לא הלך. להיפך. הוא ניגש אל העגלה עם הילד המשונה, והתחיל לחייך אליו. הילד עיוות את פניו במשהו מעין חיוך עקום וחסר שיניים. יואב פנה אל האם שעמדה ליד העגלה, ואמר לה בהתלהבות: "הו, איזה ילד נחמד יש לך!". האמא, שנראתה צוננת ועייפה במיוחד, התעוררה לחיים כששמעה את דבריו, ופניה האירו. נראה שהיא לא רגילה לשמוע מחמאות כאלה. יואב שלח את ידו וליטף את הלחי האדומה-חומה, חייך שוב אל הילד, ורק אז נענה לי והלכנו.

כשהתרחקנו משם, לא התאפקתי ושאלתי את יואב: "איך יכולת להגיד לה על הילד הזה שהוא נחמד? הוא נראה לי כל כך משונה, והאמת, לא יפה להגיד, אבל הוא פשוט דוחה! לזה אתה קורא נחמד?"

יואב לא התבלבל. הוא אמר לי: "תראה, נתנאל, אני לא יודע מה הילד הזה עבר. הוא כנראה נולד עם איזה פגיעה חמורה, ונראה לי שכנראה הם עשו גם המון טיפולים כדי לעזור לו, ולא ממש הצליחו. נראה לי שהילד וגם האמא שלו בטוח מאוד סובלים. כנראה כל מי שעובר לידם נעצר רגע ותוקע בהם מבטים – אפילו שכולם יודעים שזה לא יפה לנעוץ מבטים במישהו אחר. מן הסתם הם רגילים שאחרי שהילדים נעצו מבטים סקרניים, הם מסובבים את הראש בגועל ובורחים, כי יש לו מראה לא כל כך נעים. ומה? זה לא מעליב?! למה מגיע לו עונש כזה? כל אמא אוהבת להתגאות בתינוק שלה ולהגיד כמה הוא יפה וכמה הוא חמוד, אז מה – לאמא הזאת אסור להנות מהילד שלה? אז אמרתי לה שהוא נחמד. מה אכפת לי? אני מפסיד משהו מלהגיד את זה? תראה איזה שמחה גרמתי לה בקלי קלות!"

יואב עצר רגע והרהר, ואז הוסיף: "והאמת היא, שאולי הוא באמת נחמד. המראה הזה שלו הוא רק מבחון, וכנראה שמבפנים הוא באמת מאוד נחמד ומתוק כמו כל תינוק. איך למדנו בשיעור משנה? 'אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו'. תסתכל אתה ותבין בעצמך שאני צודק."

הרגשתי שיואב צודק אך עדיין נרתעתי קצת. בכל זאת החלטתי לעשות כמוהו. חזרתי לגן השעשועים וניגשתי אל הילד, ליטפתי אותו וחייכתי. מה אני אגיד? פתאום ראיתי את הנשמה שמאחורי "המסכה". הרגשתי את האושר שבפניו, וליבי רעד מהתרגשות. שאלתי את עצמי, למה אנחנו פוחדים כל כך ממי שקצת שונה מאיתנו? למה אנחנו לא מנסים?

ויואב – מי גילה לו את הסוד?

(עפ"י הספר "יואב" לזכר יואב רבינוביץ ז"ל)

***

יצא לאור ספר הילדים "משמע ישועה – המהדורה הצעירה" מאת יקתה רוזן. לפריטים 054-6340121

סיפורי משפחת ישראל מבוססים על תופעות וסיפורים אמיתיים לתגובות והצעות לסיפורים:
yikhat@gmail.com

משו"ת בארץ

תערובת קטניות

שאלה: האם לנוהגים איסור קטניות מותר לקנות מוצרים שיש בהם תערובת של קטניות ולאוכלם בפסח?

תשובה:

בגמרא בפסחים (לא), אוסר רבא תערובת חמץ בפסח "במשהו", בניגוד לאיסורים בכל השנה שמין במינו אוסר ברוב, ומין בשאינו מינו אוסר בנותן טעם.

השאלה העומדת בפנינו היא מהו הדין של קטניות שאיסורן אינו אלא משום מנהג? בשו"ת תרומת הדשן

(קיג) פסק: "אפס נראה אם נמצא גרגיר של מיני קטנית בקדירה או בתבשיל, לא מחמירין כלל לאסור התבשיל אפילו באכילה. דגזירה דאיסור משהו ליתא אלא בתבואה דה' מינים (של דגן)". בדרכי משה (תנג) מביא את תרומת הדשן ודוחה את דברי המהרי"ל שחשש לתערובת כזו. בהגהות הרמ"א על השר"ע, אחרי שהביא את מנהג אשכנז כתב: "מיהו פשוט שאין אוסרים בדיעבד אם נפלו תוך התבשיל". בבאר יצחק להגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל ובספר מרחשת לר' תוך הענין אייגעש (ג) הביאו ראייה מן התוספתא המובאת בגמרא בחולין (ו,א) שלא גזרו על תערובת דמאי. ולא יתכן שתערובת קטניות תהיה חמורה מתערובת דמאי.

החיי אדם (קכז,א), ערוך השולחן (ו) והמשנה ברורה (ס"ק ח) כותבים שאם אותו גרגיר הקטניות שבתבשיל ניכר צריך להוציאו.

ישנן שלוש שאלות שיש לברר בדעת הרמ"א?

א. האם בתערובת מין בשאינו מינו יש צורך בששים על מנת לבטל את הקטניות המעורבות או שמספיק רוב?

ב. האם מותר לכתחילה לערב קטניות?

ג. האם לנוהג מנהג קטניות מותר לקנות מוצר שיוצר בהיתר עבור בני עדות המזרח ויש בו תערובת קטניות?

נברר כל שאלה בפני עצמה:

א. שו"ע הרב (ה), החוק יעקב (ס"ק ו), החיי אדם, המשנה ברורה והבאר יצחק (יא) מסתפקים ברוב היתר לביטול הקטניות.

ב. לכאורה מהדימוי של גדולי האחרונים לדמאי יש להביא ראייה שאסור מלכתחילה לערב, וכן משמע מדברי הרמ"א. ולא כדעת הפר"ח שהשווה לביטול חלת חו"ל שמותר לבטל מלכתחילה וכבר חלק עליו בכף החיים (כה).

ג. לכאורה אם תערובת קטניות אינה בכלל הגזירה, ממילא מעיקרא לא גזרו עליה, וגם אם נאסור לבטל לכתחילה עדיין התערובת תהיה מותרת. יש להוסיף את דעת הרמ"א

הרב רא"ם הכהן ראש ישיבת עתניאל והב הישוב

בתורת חטאת המובא בט"ז (יו"ד קח ס"ק ד), שם נאמר כי נהגו להקל ולקנות דברים שאין בהם

משום בישולי עכו"ם גם אם התבשלו בכלים שהיתרם הוא רק בדיעבד. זאת, משום שהקנייה של דבר מבושל אינה נחשבת לכתחילה. יש להוסיף את דעת ה"א בתורת הבית הארוך (בית רביעי שער ג) שבאיסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה מבטלין איסור מלכתחילה, ובשו"ת באר יצחק מצרף שיטה זאת כסניף לקולא.

יש להוסיף סברה חזקה שהיתר קניית מוצרים שיוצרו לפני הפסח.

בשו"ת באר יצחק כותב: "משא"כ קטניות דבנ"ד דמערבין אותו מקודם הפסח דאז מותר לבטלו ברוב כיון דשם היתר עליו מקודם הפסח". ולכן עירוב קטניות בערב פסח אינו בגדר של "אין מבטלין איסור לכתחילה", והוא מוסיף שם, "בפרט דאינו רק תקנת הגאונים". הרב יהודה פריס שליט"א (תחומין יג) במאמר מקיף על קטניות מביא את הטיעונים הנ"ל להיתר. כמו"כ יצא עתה ספר מקיף על הלכות כשרות, "ואכלת ושבעת", שנכתב על ידי שני ת"ח גדולים הרב אלישיב קוהל והרב שמואל אריאל שליט"א וגם בספר זה פוסקים להיתר קניית מוצרים שיש בהם תערובת קטניות בתנאי שהקטניות אינן ניכרות ואינן רוב כנ"ל.

בשנה שעברה כאשר פרסמתי את התשובה כתבו לי שמילי דעביד טעמא או להעמיד אינו בטל, ואכן כך היא שיטת שו"ע הרב, ברם בבאר יצחק שם, כאשר משווה את הקטניות לאיסור דמאי, כותב: "ואף דהא דלא גזרו על תערובות דמאי, מיירי בלקח מן עם הארץ ע"י עירוב, ואילו בנתערב אחר שלקחו לדמאי מחמירין גם ע"י תערובות וכמש"כ רש"י בחולין, היינו משום דאחר שנאסר מחמת גזירת חז"ל דינו כאיסור גמור לאסור גם התערובות, משא"כ בלקחו ע"י תערובות דלא נכנס זה כלל בכלל גזירת חז"ל, א"כ ה"ה בגזירת קטניות שעיקר האיסור מתחיל בפסח, ולכן כיון דנתערב מקודם הפסח ג"כ לא ה' חל ע"ז כלל מעולם גזירת הגאונים לאסור הקטניות, ולכן אם נתערב הקטניות ברוב, אף דעבידי לטעמא ג"כ יש להקל". ומכיוון שמדובר בספק במנהג שאינו אלא דרבנן יש להקל במחלוקת הפוסקים.

לענין ד' שבדור של קיבוץ גלויות יש להעמיד את דין הקטניות על הגדרתו המקורית ולא להוסיף גבוי חומרות. כמו"כ יש לנותני הכשרות להורות למפעלים להפסיק לכתוב על כל מוצר שיש בו תערובת שאינה רוב ואינה ניכרת "לאוכלי קטניות" אלא לפרט את המרכיבים שבמוצר כך שכל אחד יוכל לדעת אם זו תערובת קטניות האסורה לנוהגים כך.

הרב רא"ם הכהן:

Reem.hacohen@gmail.com

מייסודה של **הסתדרות הפועל המזרחי בא"י**. יוצא לאור ע"י **מכון "צומת"**.

"שבת בשבתו" באינטרנט: zomet.org.il, למנוי באנגלית בדוא"ל נא לפנות ל: dan@zomet.org

עריכה: **מכון "צומת"** אלון שבות, גוש עציץ 90433, טל' 02-9931442, פקס' 02-9931889

www.zomet.org.il zomet@netvision.net.il הוצאת העלון ניתמכת ע"י משרד החינוך והתרבות

להפצה ולמודעות מסחריות: **גל אורן** BSD

הבונים 11 רמת גן 51462, טל' 03-6133555, פקס' 03-6133699, דוא"ל dotan@go-bsd.co.il, הפצה: מקור ראשון 052-8908518 יוסי

עלי ספר

פוסק אחד לכלל ישראל

הגדת "פסח מעובין" לרב חיים בנבנישתי

בימי חג הפסח ניכרים ההבדלים בין עדות ישראל השונות. אלו אוכלים קטניות ואלו נמנעים מכך. חלוקת מנהגים זו מופיעה בשולחן ערוך, הלכות פסח סימן תנג, והיא מעוגנת בהבדלים בין דברי מרן ר' יוסף קארו להגהותיו של הרמ"א על אתר. הספרדים הולכים אחרי מרן והאשכנזים אחרי הרמ"א. לכאורה 'פסיקה ספרדית' מול 'פסיקה אשכנזית'.

האמנם קיימת 'פסיקה ספרדית' מול 'פסיקה אשכנזית'? האם כל אחד צריך לבחור לו רב לפי עדתו?

הרב אביגדור נבנצל שליט"א, רב העיר העתיקה, שולל בתכלית השלילה שימוש במושג "פסיקה ספרדית" או "פסיקה אשכנזית". תורת ישראל אחת היא, ולמעט מקרים בודדים שיש בהם מסורת דורות כגון קטניות בפסח, אין שום משמעות אם הרב הפוסק הוא ספרדי או אשכנזי. (ראה על כך בהרחבה בספרו "שיחות לספר במדבר" פרשת בלק, שיחה כא).

***

דוגמא מצויינת לכך היא הגדת "פסח מעובין", שחיבר אחד מגדולי חכמי הספרדים הרב חיים בנבנישתי, שניהן ברבנות קהילת אזמיר.

הרב חיים בנבנישתי (שס"ג-תל"ג, 1603-1673) חי בתקופת הזוהר של חכמי תורכיה, בימי גדולה ותפארתה של האימפריה העות'מאנית, ועמד בעין הסערה בויכוח על משיח השקר שבתי צבי (יליד אזמיר). התפרסם בזכות סדרת ספריו "כנסת הגדולה", בהם כינס את דברי הפוסקים המאוחרים לפי סדר השולחן ערוך. הרב חיד"א גמר את ההלל עליו ועל ספריו: "הרב הנזכר, מאיר עיני הגולה הוא בספרו **כנסת הגדולה**, ובלעדו לא ירים איש מורה הוראה... את ידו בשום הוראה, עד שילך **לבית הכנסת**..."

הגדת "פסח מעובין" כוללת – בנוסף לנוסח ההגדה – את כל הדינים הקשורים לחג הפסח, מליל בדיקת חמץ, דרך ההכנות לחג ועד סדר ליל הסדר. שס"ה (365) סעיפים היוורדים לכל פרטי הפרטים של הלכות החג. המחבר מצייין בהקדמתו שליקט דינים אלו כדי להקל על

המעייין, שלא יצטרך לחזור אחר ספרו "כנסת הגדולה". שמו המקורי של החיבור "פסח מעובין" על

שם שהוא בלול, מעורב ו**מעובה** בסברות רבות (ע"פ מסכת פסחים סדב, ברש"י). המחבר מביא גם את מנהגי האשכנזים. הלכות "פסח מעובין" חזרו ונדפסו עשרות פעמים במשך הדורות וצורפו להגדות אשכנזיות וספרדיות רבות. דוגמא לכך היא הגדה של פסח שנדפסה בורשה בשנת תרנ"ד (1894) עם פסקי "פסח מעובין", ועם פירוש אמרי שפר לרבי נפתלי צבי יהודה ברלין, ראש ישיבת וולוז'ין בליטא. הגדה כמנהג האשכנזים מפורשת על ידי חכם אשכנזי מובהק עם קובץ פסקים של רב ספרדי!

מפליא להיווכח כי גם בהדפסה הראשונה של "פסח מעובין" בוונציה, שנת תנ"ב (1692), יצאו לאור בו זמנית שתי מהדורות שונות של סדר ההגדה. מהדורה אחת היא בנוסח אשכנזי ובשניה נוסח ספרדי. נדגיש כי נוסח ההגדה שונה, אך הפסיקות ההלכתיות של הרב חיים בנבנישתי המופיעות ב"פסח מעובין" זהות בשתי ההגדות. לאמור, גם אשכנזים וגם ספרדים סמכו על סמכותו של הרב המחבר ופסיקותיו. כפי שנכתב עליו בדף השער: "**כבר הורה זקן**, ונשוא פנים, סבא דמשפטים... הרב חיים בנבנישתי".

***

חכמינו ז"ל במסכת סנהדרין מסרו לנו את סימני הדור [השפל] שמשח בן דוד בא בו. אחד מהם הוא "שתהא האמת נעדרת". ופירשו זאת בגמרא: שהאמת "נעשית עדרים – עדרים". הרב נבנצל ראה בזה רמז לפסיקה העדתית, "עדר לבן מזה ועדר חום מזה". הנכון הוא שאין מקום להעדפות מגזריות בלימוד התורה. רבותינו גדולי ההוראה בכל הדורות היו גם ספרדים וגם אשכנזים. הדבר המשותף לכולם הוא התורה, שניתנה לעם אחד ומאוחד, ובה לציון גואל.

המעוניין לעיין במתק שיחתו של הרב נבנצל בעניין זה יפנה בדוא"ל לספריית הרמב"ם

לקבלת חומר תורני מאוצרות ספריית הרמב"ם:
elboim_a@mail.tel-aviv.gov.il

בין קודש לחול

הטוב הרע והמכוער

מעשה שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו. ושמו שמחה גדולה, והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה.

נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר...

'ריקה', פנה אליו רבי אלעזר, 'כמה שאתה מכוער! כל בני עירך מכוערים כמוך?'

'באמת שאיני יודע', ענה המכוער, 'לך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית.'

הבין רבי אלעזר שחטא. ירד מן החמור ונשתטח לפניו. 'טעיתי וכשלתי, מחול לי!' התחנן רבי אלעזר. 'איני מחול לך',

התעקש המכוער, 'לך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית'...

הפצירו בני העיר שימחול לרבי אלעזר. לבסוף נעתר המכוער והסכים. אולם תנאי התנה המכוער – 'מחול אני לך ובתנאי שלא תהא רגיל לעשות כן'... (על בסיס תענית כ).

***

שנים רבות הטריד אותי סיפור מוזר זה. מה ראה רבי אלעזר להציק לאותו מכוער ולהקניט אותו? כיצד זה רבי אלעזר, תנא חשוב וצדיק, נפל בחטא כה ילדותי ושטותי? להיטפל סתם כך לבן אדם ולקרוא לו מכוער?

לא זו אף זו. לבסוף, כשמסכים המכוער למחול, טורח הוא להתנות תנאי גדול עם רבי אלעזר. 'אל תעשה את זה יותר' דרש המכוער. בשביל מה היה צריך את התנאי הזה? כלום יעלה על הדעת שרבי אלעזר יחזור שוב על המעידה הקשה הזאת?

במסיבת פורים, בשעה אחת וחצי לפנות בוקר, מצאתי תשובה. אינני זוכר עם מי דיברתי ועל מה. מבוסס קמעה הייתי, וכך היה גם בן שיחי. יחד דיברנו על האדם ומהותו, כשלתע הבהיק בראשי הסבר לפרשיה מוזרה זו.

לא פשט עלה במוחי. ליל פורים אינו זמן לפשטות המתחדשים בכל יום. סוד גדול נגלה לי באותה שעה. הסבר עמוק לאותו סיפור מוזר. הסבר שגם אם אינו פשט, הוא ודאי אמת לאמתה.

***

את מי פגש רבי אלעזר? מיהו האדם שכונה מכוער? ובכן, התשובה פשוטה. האדם שכונה

מכוער היה רבי אלעזר עצמו. דעתו של רבי אלעזר זחה עליו. הוא הרגיש מאוד טוב עם עצמו. משכך, תפס רבי אלעזר את עצמו והביט פנימה בביקורת מרובה.

'מדוע אתה כל כך מרוצה מעצמך', אמר לעצמו, 'אתה מלא פגמים וחסרונות'. 'אז מה אם למדת תורה – אתה מכוער'. כך אמר רבי אלעזר לעצמו בביקורת פנימית גדולה.

הרבה פעמים יש לנו ביקורת עצמית. פעמים

רבות
מתרגמים אותה
להכרה שאנחנו
מכוערים, שאנחנו
אפסים. 'אני אפס,
אני אפס, צעקתי
לפני כולם במסיבה',

שר זמר לפני שנים לא רבות. ברגעי משבר אנחנו נוטים לזלזל בעצמנו. לעתים, אפילו לשנוא את עצמנו...

בתגובה לדברים הקשים הללו, נזף רבי אלעזר בעצמו. לקרוא לעצמך מכוער זה להגיד שה' עשה כלי מכוער. לקרוא לעצמך מכוער זה לפגוע בקב"ה. אינך ברשותך, אתה יציר כפיו של הבורא. מי נתן לך רשות לזלזל ביציר כפיו של בורא עולם!

אין לנו רשות לזלזל בעצמנו. אנחנו יציריו של הקב"ה ועלינו לכבד את עצמנו. גם אם יש לנו ביקורת פנימית, עלינו לזכור שאנחנו בניו של מלך, העשויים מאבנים טובות ומרגליות.

בסוף הסיפור סלח לעצמו רבי אלעזר בתנאי אחד. הוא קיבל על עצמו, שלא לחזור לחטא זה יותר. הוא קיבל על עצמו, שלא לקרוא לעצמו שוב מכוער או אפס.

***

אין ילד רע, יש ילד שרע לו – אומרים לנו פעמים רבות. נכון, אבל. המשפט הזה הוא נכון מאוד, אבל הוא נכון לא רק כלפי אחרים, אלא גם כלפי עצמנו. גם אנחנו לא רעים. אנחנו טובים, שלפעמים מועדים ונופלים. אנחנו לא מכוערים ולא אפסים.

אסור לקרוא לאדם אחר מכוער – הוא יציר כפיו של הבורא הגדול. אסור גם לקרוא לעצמנו מכוערים – גם אנחנו יצירי כפיו...

לתגובות והארות:
benkodesh@gmail.com

קצר ולשולחן

הפסח במצרים

סעודה משפחתית או קרבן לה'?

בפרשת הפסח (שמות יב) הקב"ה מצווה את עם ישראל לקחת שה, לשחטו ולאכלו על פי הלכות מסוימות. כשנתבונן בהלכות נגלה כי פרטי מצוות אכילת קרבן פסח במצרים מזכירים לנו בבירור את דיני הקורבנות.

א. הגדרת הבהמה – "שֶׁה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן הַבְּשִׂיִם וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ" (פס' ה)

ב. "וְלֹא תֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ" (פס' י) – כמו האיסור המוכר מעולם הקרבנות.

ג. התקנת הפסח למאכל – "צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כִּרְעָיו

וְעַל קִרְבּוֹ" (פס' ט) – מנוסחת אף היא בלשון דומה לדינים מעולם הקרבנות.

ד. הפרט האחרון מאפיין באופן מובהק קרבן: "וּלְקַחוּ מִן הַדָּם וְנָתַנּוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בַּהֶם" (פס' ז). מפסוק זה נראה הפסח כקרבן שחייב בהזאה או בנתינת הדם על קרנות המזבח, כדברי חז"ל: "ג' מזבחות היו שם: על המשקוף ועל שתי המזוזות" (פסחים צו,א). יוצא איפה שייחודו של קרבן זה שהוא הופך את הבית למזבח, ואת אוכליו – לממלכת כוהנים וגוי קדוש.

(ע"פ שיעור של הרב אמנון בזק)

שיח ושיג תגובות קוראים

הרב ישראל רוזן תוהה במאמרו 'מי בעל הבית בעולם התורה?'. נראה שמתאים לשלב במאמר כמה מלים טובות על הצבור החרדי. כגון: מצויים בו גדולי תורה אדירים גם ברקורד רצופי עבר מפואר הן בארץ והן בעולם, עקביים בדרכם, נלחמים על עקרונות תוך ויתורים עצמיים, כגון מסירות כנגד חילולי שבת בפרהסייה, חילול קברי מתים ועוד כהנה וכהנה.

בענין מונופול על עולם התורה, הצבור הדתי לאומי נתן בעקיפין יד לכך, "והגולם קם על יוצרו". אמנם נאמר "מעלין בקודש" ותמיד ראוי לשפר, אבל מי אומר שהם מהווים את אמות המידה לטופ?

שמו אשמים אנחנו בלגיטימציה להם להתנשא עלינו בכך, כי אצלנו במגזר יש בעת האחרונה הקצנה בדברים שאינם עיקריים כלל. כגון, לילדות בגן ובכתה אסור ללבוש מכנסיים גם בחורף וגם בישוים באזורים קרים במיוחד. לאבות וסבים אסור לבא לחגיגת הסידור, החומש ויתר מסיבות אצל הבנות, מבלי להכביר מלים בנושא הפרדת מינים גם בני משפחה בשמחות, בעל ואשתו, נכדה וסבא ישיש, המחיצות גבהו תרתי-משמע!

לצבור הדתי לאומי, יש כל כך הרבה נקודות טובות, הן בעבר והן בהווה, שאין צורך לחקות מגזרים אחרים וכמובן, שאף לא לאחד יש מונופול על עולם התורה, הזמין לכל יהודי באשר הוא, לא על פי החזות החיצונית ולא על פי ההתנשאות העצמית.

שולמית ציטרון בני ברק

נקודת מבט

א. אובמה / ב. החרדים

עברנו את אובמה

אני מעריך כי בעת קריאת השורות 'מסע אובמה' שחלף אצלנו ביעף עדין מעסיק את דעת הקהל. מן הסתם ביום ששי נמלטה אנתח רווחה מפי רבי המדינה ו'עמך': **"עברנו את אובמה, עכשיו נתפסה לעבור גם את פרעה"**... בעת כתיבת השורות כלל לא ברור מה בדיוק הוא חיפש כאן, לעת הזאת. האם מטרת בואו ל'נופף ידו על הר ציון גבעת ירושלים' (ישעיהו ילב) - נפנוף של ביי-ביי, או נפנוף של נו-נו-נו? האם "בעשור לחדש" (יום שהותו בירושלים) הביא מתנות חג וכופתאות, או שמא "השביענו במרורים" (איכה ג,טו)? ואולי כך מצה ומרור, שעבוד וגאולה, שלום ובטחון, כרפס ואפיקומן, 'כיפת ברזל' וקיצוץ סיוע?

מה שבטוח הוא כי העיתוי מוצלח; ובאו הבלתי-צפוי כוון לחדש המלומד בניסים (=ניסן) ובישועות, "ליל שימורים" הוא לה... לכל בני ישראל **"לדורותם"** (שמות יב,מב). העיתוי מושלם גם בקשר לנושא המרכזי שעלה על שולחן הדיונים; **מחשבת המן האיראני** "להשמיד להרוג ולאבד", שהיא מפלת המן בשושן ופרשת גדולת מרדכי - כל אלו התרחשו בערב חג הפסח (!, עפ"י מגילה טו,א ואסתר רבה ח,ז).

מה שעוד מוצלח בעיתוי הוא היותנו שרויים **בדמדומי שחר של ממשלה חדשה**, מתוחה עד קצות. לעת כזאת, כאשר הקו המדיני של ממשלת ישראל החדשה טרם שורטט וטרם עוצב - זו העת לנופף יד מול לחצי האורח הנכבד וללוותה במילים יפות; "טרם התגבשנו", "נתיישב בדבר", "נשמור על קשר", "יש לנו תיקו פנימי-ימין-שמאל", וכן על זו הדך.

מכיון שאין לי מה להוסיף בנושא זה, ולא נסתכן בניחושים, נעבור לסוגיא אחרת;

***

אחינו החרדים

במסגרת מכבסת המלים והלבנתם - ה'שיוון בנטל' ו'גיוס החרדים' הפכו ל**מיתווה משותף**. אני מצפה שגם החרדים יהיו שותפים מרצון ל'משותף' כלשהו. ושלש הערות בפי בסוגיא זו;

***

א. נחרדתי בשלב המו"מ הקואליציוני שבו קראתי כי מפלגת 'הבית היהודי' תציע את 'מיתווה הגיוס' "תוך 45 יום" (כלומר, נציגים יעמוד בראש הועדה). נשמתי לרווחה כאשר בסופו של הסכם 'יש עתיד' היא שתישא בנטל הצעת מיתווה הנטל (ראש הועדה). מכיון שלדעתי **לא ניתן למצוא פתרון 'משותף' כלשהו, שיצלח גם את הבני'צ וגם את 'עולם התורה'** (כולל הדתי-לאומי) - אני מעדיף ש'הבית היהודי' לא יטול יוזמה

לחזור ל'חוק טל',
עם ערבויות לבג"צ
שהפעם החרדים
ישתפו פעולה

ולא שרביט ועדה. עדיף להיכנס למשבצת המפטר והמגשר ובניתיים להשקיע אנרגיות בפרויקטים בני-סיכוי גבוה יותר. כזכור, ממשלת נתניהו הגיעה לסוף דרכה, בקיץ תשע"ב, במידה מרובה בעקבות בג"צ שביטל את 'מיתווה טל' ההגיוני והשקול, בשל אי שיווינותו. מפלגת קדימה-מופז הסתערה על הנושא ו'ועדת פלסנר' בראשותה פחרה בתוך חדשיים, ובעקבותיה התנפצה המפלגה כולה. דרישות 'יש עתיד' בסוגית הגיוס קיצוניות יותר, ומסופקני אם אפילו הן יעלו לרצון הבג"צ.

הצעתי האישית היא **לחזור לחוק 'חוק טל'**, עם ערבויות לבג"צ "שהפעם החרדים ישתפו פעולה, שהרי הם כבר מבינים מהי האלטרנטיבה"...

ב. נפער **קרע פוליטי וחינוכי(?) עמוק בין הציבור החרדי לדתי-ציוני**, ואני מתכוון גם בעיקר לרמה העממית, לאנשים מן השורות האמצעיות. אנשי פוליטיקה ודברני תקשורת חרדיים (ובעקבותיהם 'גדולי תורה' החיים מפיהם) מפיצים כזבי שנאה, מטפחים רגשות 'מוחרמים' ומסיתים כלפי שוכני הבית היהודי ורבני שמכרו את נשמתם לפידי הגיהנום. מתוך ליון אישי בשידור רדיו ('קול חי') נוכחתי **לפידות מה לומר בדו-שיח אטום זה**. יקוד העוינות מזין את עצמו ומפרנס את הגדלת הלהבות.

גם אם יש לי 'שק מלא' טענות על הדרת 'עולם התורה הציוני', ועל הוצאתנו מכלל שלמי אמוני ישראל - אני מעדיף להיות מן "הנעלבין ואינם עולבין" (יומא כג,א). זו העת **לקיים מיפגשים תורניים בין האסכולות**, ולזמן לשולחן (עגול! בלי 'מזרח') את כל ארבעת הבנים, למצוא את המשותף, ולהנמיך את המחיצות ע"י עצם העלאתן על שולחן הדיונים. מיפגשים כאלו יכולים להתקיים רק בדרגי ב' וג' ולא ברמת לינה א', של היושבים ראשונה במלכות התורה וההגות. הללו נטולי יכולת דיון ושיח מכח "לא תענה על רב" (שמות כג,ב).

ג. ונסיים ב...**חד גדיא**; מעשה באדם מוכשר שהיה 'מוחרם' ע"י אשה שהשביעה את בעלה שיחרים את המוכשר הלז. הלך המוכשר המוחרם וכתר שבעיה עם מוכשר שני שנהג להחרים כת של לומדים, ויחרימו שני המוכשרים את הראש והראשה עד שיחרים את כת הלומדים שקנה בשני זוזים, ויהי כן. ובראות הלומדים הם מוחרמים, עמדו והחרמו את המוכשר הראשון וכת דיליה עד שלא יחרים את המוכשר השני. **"בא וראה כח החרם"** (פרדר"א לז).

(נכתב במוצ"ש ויקרא)

חניצ
שעון גז לייט
רק 92x3 ש"ח
סה"כ 276 ש"ח כולל דמי משלוח

מאפשר ביטול וחימום מהיר לרוב
הפעלה ממונחה ונקייה. כיכוי מ-למחרת!

יצא לאור תקליטור תחומין +4

התקליטור מכיל את:
ל"ב כרכי תחומין

- **חדש** - שמירת שבת כהלכתה
- **חדש** - ספריות המשפט העברי בעריכת פרופ' נחום רקובר (כולל חוק לישראל)
- ספרי רפואה והלכה (כולל אסיא, אנציקלופדיה רפואית הלכתית ונשמת אברהם)
- ספרי הרב ישראלי

מחיר התקליטור: 380 ₪
(שדרוך מתקליטור 3 ש"ח 99)

להזמנות: 02-993-2111 ובאתר מכון צומת: www.zomet.org.il